

26.98x36.68	31	18	עמוד	הארץ - THE MARKER WEEK	05/05/2011	27119757-9
דוקטור נמרוד פריזמן מנתח פלסט - 27900						

18 זיכרונות ילדות

נעמי דרום

הפרסה שהצילה את
אבא, המעיל ששרד את
המלחמה ועוד סיפורים על
חפצים שעשו היסטוריה

נוסטלגיה החפץ שמזכיר נשכחות

זיכרון דברים

נעמי דרום

תצלומים: דניאל צ'צ'יק

אמתי אהרנבוים.
משמאל: תצלום ילדות מלבנון
שבו היא (הילדה באמצע) לובשת
את המעיל האדום, לצד אביה
מיכאל סעד ואחותה שירלי אנדר

18.84x17.08	32	עמוד 18	הארץ - THE MARKER WEEK	05/05/2011	27119792-8
דוקטור נמרוד פרידמן מנתח פלסט - 27900					

גם בית הקיט לא שימש מפלט לאורך זמן: ביוני 1975 פלשה סוריה ללבנון וההפגנות הגיעו גם לשם. אסתי ומשפחתה התחבאו מתחת לבניין של השכנים, והסתירו את תכשיטיה היקרים של האם בגרביים. "החיים מעולם לא חזרו למסלולם, בית הספר לא נפתח, והקהילה התפוררה". המשפחה ברחה לעוד מקום, ואחריו לעוד אחר. אביה הצליח איכשהו לעבור ביבוא ובמסחר, והרכה בנסיעות: לעתים לקח עמו גם את האם. "הייתי בת 11 ואמרו לי, 'את רואה? אלה הניירות שלנו, אם קורה לך משהו אל תיתני אותם לאף אחד, את אחראית על האחים שלך'".

אך מבחינתה של אסתי, הגלות האמיתית החלה כשהיתה בת 12.5: הוריה החליטו למלט אותה מהמלחמה לדורתה בפאריס. "בהתחלה שמחתי. זה נשמע מאוד זוהר, וצרפתית כבר ידעתי. רק על דבר אחד לא חשבתי - הפנימייה של חב"ד". ההורים רצו שהילדה תמשיך לקבל חינוך יהודי, והאופציה שנבחרה היתה רחוקה עד מאד מהדת הסובלנית שהכירה מהבית: כיסוי מכף רגל ועד ראש, השכמה ב-2:00 כדי להאזין לדרשותיו של הרבי מלובביץ' - כל אלו היו זרים לה לחלוטין. "השנה היתה 1978, ולא היתה לי גישה לטלפון, בלבנון היתה מלחמה ובמשך חודשים לא היה לי באמת קשר עם הבית. הייתי אומללה. מכל המלחמה, התקופה האיומה ביותר היתה הפנימייה בצרפת".

עד 1979 כבר שלחו אליה גם את אחותה הקטנה, ובקיץ של אותה שנה נסעו לחופשה אצל הסבתא בישראל. "בתום החופש, יום לפני שהיינו אמורים לחזור לצרפת, התקשרה אמא שלי ואמרה שהם בקפריסין ושלא נזוז. הם הגיעו לישראל ואתם גם המעיל הארום". המעבר מילדות מוגנת של השנים של הישרדות, היא מספרת, הכריח אותה להתבגר. "בראייה לאחור אני מבינה עד כמה זה השפיע על ההתנהלות שלי, עד היום. נאלצתי להתמודד עם מצבים קשים בגיל צעיר מאוד, לקחת פיקוד על שלושה

מזכרת מביירות

אסתי אהרונוביץ', מנהלת דלתא אירליינס בישראל

החפץ: מעיל עור אדום מלבנון

עד שהיא מוציאה את המעיל מהתיק, אסתי אהרונוביץ' שופעת שמחת חיים: היא מפטפטת, אוכלת סנרוויץ' וצוחקת. אבל אז היא שולפת מעיל עור אדום קטן, מרופט בשרווליו - ועיניה השחורות מתמלאות דמעות. "זה כל הילדות שלי, כל הרברים שאני לא יכולה להריח, לגעת, לראות, הרבר היחיד שמחבר אותי", היא אומרת ומלטפת אותו.

אהרונוביץ', כיום מנהלת דלתא אירליינס בישראל, אשה מטופחת ונמרצת עם מבטא צרפתי קל, נולדה ב-1966 בכיירות הקוסמופוליטית והזוהרת וחיה חיי נוחות עם משפחתה בקרב קהילה יהודית אמידה. אביה היה סוחר שהרבה לנסוע לחו"ל, והיא זוכרת מסעדות, הופעות, קיצים בבית הקיט בבהמרון, במרכז לבנון. את המעיל האדום הביאו לה הוריה מטיול בטורקיה, עם חצאית אדומה: אמה סרגה לה סוודר גולף לבן וקנתה כובע אדום, והלבישה את הילדה בסט התואם.

ואז, בסוף קיץ 1974, בדיוק כשחזרו מהחופשה, החלה מלחמת האזרחים: "בהתחלה נהנינו מכך שלא היה בית ספר, אבל המהומות היו איומות, אני זוכרת שהתחבאנו מתחת לשולחן ובין הדלתות". משפחת אהרונוביץ' החלה לברוח - בתחילה לבתי קרובים בכיירות, ואחר כך, כשהלחימה התפשטה, לבית הקיט. המעיל נארז כחופזה המנוסה, אך כשהגיע החורף והשלג היה צורך בעור בגדים, ואביה התגנב לדירתם הישנה. "בזווית הכל", מספרת אסתי, "כל מה שהצליח למצוא היו כמה תמונות ובגדים על המדרגות ככניסה לבית. הוא התלבש בשכבות, דחף את הבגדים לתוך המכנסיים, וכך הצליח להבריח אותם חזרה".

פרסת סוס שהצילה

חיים במלחמת

העולם השנייה, מעיל

עור אדום שנותר

שריד אחרון לילדות

בלבנון וקופסת

כפתורים שעוברת

בירושה. שישה

סיפורים על חפצים

שעושים היסטוריה

25.92x33.17	33	18	עמוד	הארץ - THE MARKER WEEK	05/05/2011	27119806-4
זקוקטור נמרוז פריזמון מנתח פלטט - 27900						

נוסטלגיה החפץ שמזכיר נשכחות

המשך מעמוד 19

הפרסה הצילה את חייו

שמואל דונרשטיין, יו"ר מועצת המנהלים של רב בריח
החפץ: פרסת סוס ממלחמת העולם השנייה

מרדכי דונרשטיין, אביו של יו"ר מועצת המנהלים של חברת רב בריח שמואל דונרשטיין, לא היה אדם רגשן: הוא היה תעשיין שקם בכל בוקר ב-3:30, העיר את בנו ואת שאר בני ביתו וחלק עמם פת בוקר של קפה ולחם שחור לפני צאתו לעבודה. ברוב הימים, השחרית המוקדמת הזו היתה הפעם האחרונה שראו אותו לפני שחזר בלילה. "הזיכרון הכי חזק שלי ממנו בילדות הוא לראות אותו ישן", מספר שמואל.

אך בשעות הפנאי המועטות שכן בילה עם ילדיו, אהב מרדכי לספר להם סיפורים מימי מלחמת העולם השנייה, שבמהלכה לחם בגרמנים בשורות הבריגדה היהודית. אז נהג גם להוציא את שקית הבר המצהיבה והמוכתמת ובתוכה מזכרת מאותם ימים - פרסת סוס מברזל. הפרסה הזו, כך האמין, הצילה את חייו. כיום היא מונחת בחדר העבודה של שמואל, חלודה ומעוקמת, מתחת לתמונה גדולה של אביו.

מרדכי דונרשטיין עלה לארץ בשנות ה-30 וב-1939 כבר היה בעליו של מפעל ממתקים קטן

אחים צעירים ובצרפת גם לדאוג לעצמי בארץ זרה, בלי שום אפשרות ליצור קשר עם המשפחה כדי לבכות. הייתי יכולה לבכות רק לכרית. את לומדת להסתגל, להיות מאוד ממוקדת במטרה. את מפסידה חלק מהכיף, אבל לא מוותרת אף פעם. גם בישראל, לא הייתי יכולה לסמוך על ההורים שלי שיעזרו לי להתערות בחברה. הייתי צריכה להתמודד לבד, ומצד שני, גם לשחק אותה חלק מהחבר'ה".

לאחר הצבא ניצלה את ידיעת השפות שלה לעבודה באל על - היא רצתה להיות דיילת, אך היה מקום רק במחלקת כרטוס. משם עברה לדלתא אירליינס והתקדמה מפקידת כרטוס לאחראית מחלקת הזמנות, למכירות וב-2005 למנהלת. גולדו לה שתי בנות ובן, ואת ילקוט כיתה א' של הבכורה שבהן - כיום כבר בת 20 - היא שומרת עד היום. מילדותה נשארה לה רק מעיל וקומץ תמונות - באחת מהן היא נראית בתלבושת החגיגית כולל המעיל, בטיילת של ביירות. "לפעמים נדמה לי שכל המלחמה היא בראש שלי, שזה לא באמת קרה. כל אחר אוהב להראות לילדיו איפה הוא גדל - פה גרנו, כאן הלכתי לבית ספר. אבל אני, לצערי, לא יכולה להראות כלום, חוץ מהמעיל הזה. זה כל מה שיש".

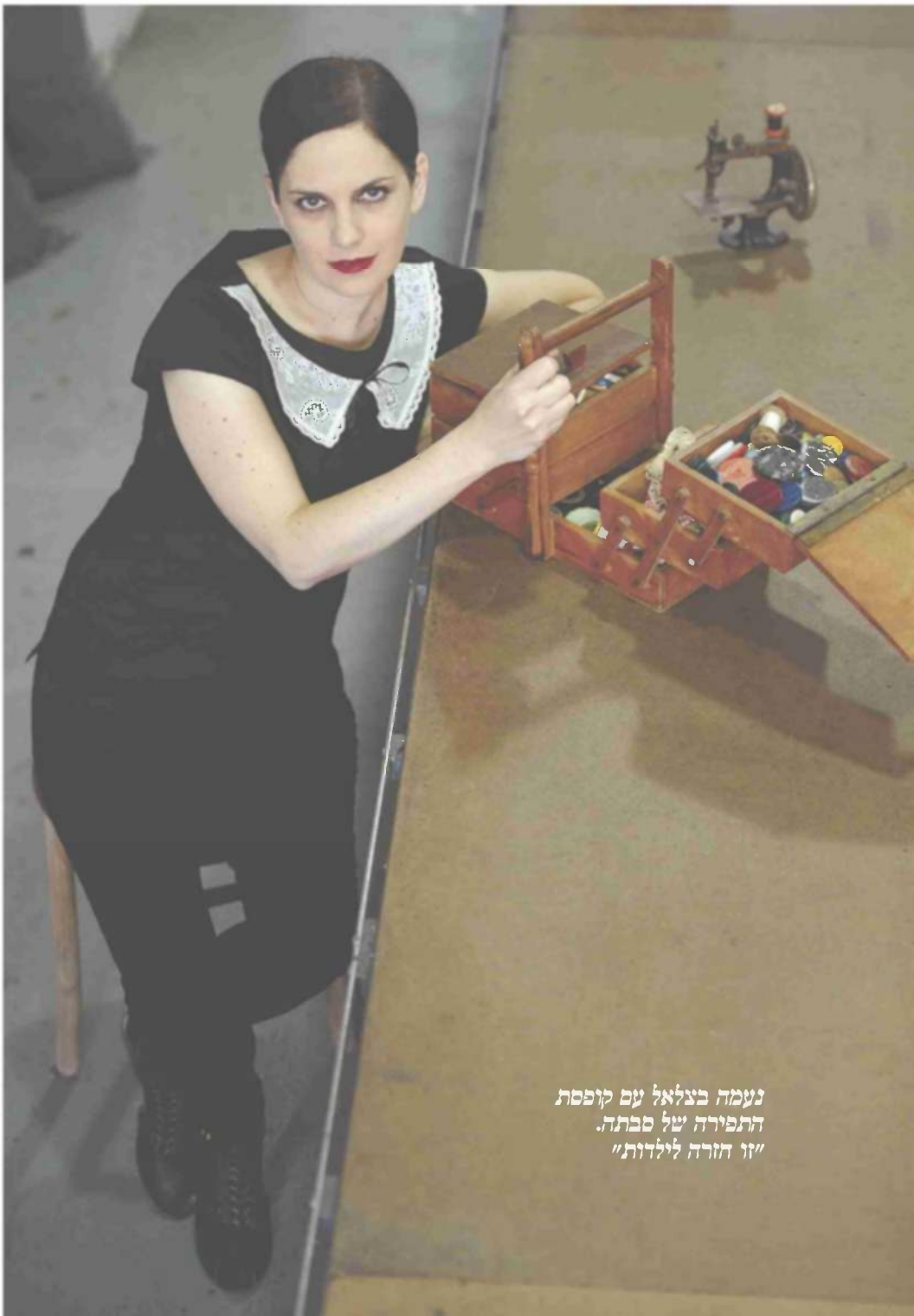
שמואל דונרשטיין. "אבי סימל עבורי את כל התכונות של היהודי החדש"

כשנפלה כל המחלקה בשבי מצא חייל גרמני את הפרסה והיכה את מרדכי דונרשטיין על שהסתיר נשק. אבל הקצין הממונה עליו השאיר אותה אצלו. ארבע שנים וחצי בילה מרדכי בעבודת פרך. אחר כך חזר לישראל, וכל הזמן הזה המשיך להחזיק בפרסה

מקום של כבוד שמור באוספיה של נעמה בצלאל להיסטוריה של בנות משפחתה, ובעיקר לחפצים הקשורים לעולם האופנה. לצד מכונת התפירה בסטודיו ניצבת קופסת תפירה שהיתה שייכת לסבתה, שאספה כפתורים ומיינה אותם לפי הצבע

העביר אותה לבנו. "אבי לא היה איש דתי, לא היו בבית קמעות ואפילו מזוזות", מספר שמואל, "הוא גם לא האמין באמונות תפלות. הוא היה רציונלי, הכי מציאותי שיש. ובכל זאת, הוא כנראה האמין שהפרסה הזו שמרה עליו". שמואל, כיום בן 59, שמע את סיפור ההצלה של אביו פעמים רבות, החל בגיל 3, "באדיקות, בפרטים, עם תיאור הפנים של הגרמני. כילד, הפרסה נראתה לי גדולה וכבדה, מטילת מורא. היא היתה הוכחה להיסטוריה". הוא העריץ את אביו. "הוא סימל עבורי את כל התכונות של היהודי החדש - נחישות, אומץ, ציונות, היכולת להתחיל מחדש. לא היה רגע קשה בחיים שלא חשבתי על דרך ההסתכלות שלו". לאחר שסיים את לימודיו באוניברסיטה, הקים שמואל עם אביו מפעל בשם "ממתקי מוטי", שייצר בין השאר את ממתק הבנניית ונמכר לעלית בסוף שנות ה-80, אז נכנס הבן לעסקי הדלתות, שהובילו אותו בסופו של דבר לרב בריח. "הדבר שאבי הוריש לי הוא התפישה הפשוטה של החיים, שאומרת שבאומץ ובהתמדה משיגים את המטרות - לא בהגדרה פיננסית. את זה אני מנסה להמשיך".

בגבול יפירתל אביב. יום אחד עבר ליד קולנוע מוגרבי וראה שם שלט, שקרא להתגרב לצבא הבריטי. "הוא חזר למפעל, נתן את המפתחות לעובדת הראשית ואמר, תמשיכו להפעיל את העסק עד שאחזור", מספר שמואל, "אביו, אמו ואחיו עוד גרו באירופה, וליישוב בארץ ישראל כבר התחילו להגיע ידיעות על מצב היהודים". שנתיים מאוחר יותר היה מרדכי מעורב בניסיון פלישה כושל של בעלות הברית לאירופה דרך יוון. שלושה ימים לחמו בגרמנים בקרב ביונטים (רובים עם סכינים), ולקראת סופם מצא את עצמו מרדכי שוכב על האדמה, מול קנה רובה של חייל גרמני. הוא מישש את האדמה לידו בתקווה למצוא סלע שיוכל להילחם בעזרתו, ואז תפסו אצבעותיו את שקית הבר, והפרסה בתוכה. הוא הניף ידו כדי לירות אותה בחייל - ובאותו הרגע נתקע רובהו של הגרמני ומרדכי נמלט. מאוחר יותר, כשנפלה כל המחלקה בשבי הגרמנים, ערכו עליהם חיפוש: חייל גרמני מצא את הפרסה והיכה את מרדכי על כך שהסתיר נשק. אבל הקצין הממונה עליו אמר, עזוב, תשאיר את זה אצלו. ארבע שנים וחצי בילה מרדכי בעבודת פרך בסטלאג הגרמני. אחר כך חזר לישראל, וכל הזמן הזה המשיך להחזיק בפרסה. רק שנה וחצי לפני פטירתו בגיל 92,

נעמה בצלאל עם קופסת התפירה של סבתה. "זו חזרה לילדות"

27.16x28.56	34	18	עמוד	הארץ - THE MARKER WEEK	05/05/2011	27119864-8
זוקטור נמרוד פרידמן מנתח פלטט - 27900						

הראל גילאון. אשתו אוהדת שרופה של הפועל תל אביב

נמרוד פרידמן. להערכתו, העט שווה ביום 4,000-2,000 שקל

המשך מעמוד 20

קצה חוט

נעמה בצלאל, מעצבת אופנה
החפץ: קופסת תפירה

בסטודיו של נעמה בצלאל בגבעתיים, העבר נוכח על כל שולחן ושירה: אוספים של צעצועי גומי ופלסטיק נוסטלגיים, קופסאות פח ילדותיות מימים עברו, צלחת עם דיוקנו של הנשיא קנדי וסטנים של תה מפורצלן. הזיקה לעבר נוכחת גם בגזרות הקלאסיות של השמלות שלה, התלויות על הקולבים. בצלאל, 44, מעירה על עצמה שהיא אספנית מושבעת ומבקרת קבועה בשוק הפשפשים. "הכרמים שלי צוחקים עלי שכשאני מגיעה לשוק, הרכובים שולחים אחד לשני מסרונים - היא הגיעה!"

מקום של כבוד שמור באוספיה של בצלאל להיסטוריה של בנות משפחתה, ובעיקר לחפצים הקשורים לעולם האופנה. על שולחן בסטודיו עומדת מכונת תפירה קטנה של זינגר, סליל חוט שחור זעיר עוד מחובר אליה. היא היתה שייכת לאמה בילדותה. לידה ניצבת קופסת תפירה שהיתה שייכת לסבתה, שאספה כפתורים ומיינה אותם לפי הצבע. במגירות העליונות מונחות קופסאות פח של כפתורים ממוינים עם תוויות: כפתורים שחורים, אפורים, בצבעים שונים. אמה של בצלאל היתה עקרת בית מסורה, וידעה גם לתפור, אך סבתה, שלא ידעה לתפור או לבשל, נהגה להזמין תופרת פעמיים בשנה כדי שתתפור לה קולקציה לעונה הבאה.

סבה וסבתה הגיעו לחיפה בשנת קום המדינה מדרום אפריקה, שם היו פעילים ציוניים, והביאו אתם מלתחה של בגדים מהודרים ושתי מכוניות, שהיוו חזיון נדיר באותם ימים צנועים. כשאמה נהגה במכונית, מספרת בצלאל, נהגו עוברים ושבים לבהות בה - גם אשה וגם נוהגת. לאמה

של בצלאל הביאו שלל שמלות ילדות מפוארות עם סרטי ראש תואמים, אלא שהבת עברה מהר מאוד לגופייה ולמכנסיים קצרים, לחרדתה של אמה. הסבא והסבתא היו מגויים בפילהרמונית ונהגו לארח בביתם מסיבות אחרי הקונצרטים, שאליהן הגיעו גם הנגנים. סבתה, מספרת בצלאל, ניחנה בכישרון לאסוף סביבה אנשים וביתם היווה מרכז חברתי. בצלאל זוכרת בעיקר את אוסף המשקפיים העשיר שלה, שאותם נהגה להתאים לשמלה שלבשה, ואת המשחקים שנהגה לשחק עם אוסף הכפתורים.

בצלאל אינה עונה לאף אחת מהגדרות הנשיות שייצגו סבתה או אמה: היא אשת קריירה, על אף שהיא גם אמא לשלושה ילדים, אך האלגנטיות של סבתה נשארה עמה בדמות השמלות שהיא מעצבת. אף על פי שהיא מעצבת בעיקר שמלות, היא אינה לובשת אותן. "אני לא לובשת שמלות ככלל, ועם זאת אני די מתמחה בהן", היא אומרת בטון מהורהר, "משהו בתקופה של שנות ה-50-70 עושה לי את זה, ואני כל הזמן חוזרת לשם. כנראה זו חזרה לילדות".

מעט לעט

נמרוד פרידמן, מנתח פלסטי
החפץ: עט נובע של פליקן, 1927

הקליניקה של נמרוד פרידמן בתל אביב לובשת חזות מהודרת שהולמת מנתח פלסטי - יש לו אפילו דלת צדדית ללקוחות מפורסמים, שלא מעוניינים שיראו אותם נכנסים לקליניקה. אבל עט הפליקן בצבעי ירוק-שחור שהוא מחזיק בקופסה על שולחנו מעיד על זמנים צנועים יותר. אביו, שעלה מרומניה ב-1940, קיבל מאביו 12 עטי פליקן - לא כדי לכתוב מכתבים, אלא למטרה פרוזאית הרבה יותר: בכל פעם שאתה נקלע למצוקה כספית, הורה

לו אביו, תמכור עט אחד, וכך תחיה. פרידמן מעריך כי במחירים של היום, עט כזה שווה 2,000-4,000 שקל.

האב מכר כמעט את כל העטים ושמר אחד: חוץ ממסחר בהם, הוא קיים את עצמו בעזרת עבודות סבלות ובנייה. מאוחר יותר הצטרף לקיבוץ יד חנה הקומוניסטי, ניהל את לשכתו של שד הבריאות וכן מרכז קהילתי לבריאות הנפש ומפעלים לפגועי נפש. "הוא היה איש מיוחד - באהבת האדם שבו, ביכולת להקשיב ולקרם אנשים, בעבודה ובהכנה של האינדיווידואל".

את הקיבוץ עזבה המשפחה, בסופו של דבר, בגלל מרדנותו של נמרוד הצעיר, שנולד ב-1960 ובגיל 5 סירב לעקרונות הלינה המשותפת ונהג לברוח בכל לילה מבית הילדים. "אני זוכר פרודור ארוך של חדר ילדים, ומשני צדיו עומדים שני צעירים מהנח"ל, מנסים לתפוס אותי ומתפקעים מצחוק. העובדה שישנתי בבית גרמה להרבה התמרמרות בקיבוץ, זה יצר מתח". עבור פרידמן, "העט הזה הוא קשר, סוג של זיכרון של מה שאנשים עברו אז. תקופה שבה האידיאלים וההסתפקות כמועט היו הדברים החשובים". הקליניקה שבה שוכן העט כיום היא עדות לדרך הארוכה שעברו האידיאלים מאז ועד היום.

אני ילד ירוק

הראל גילאון, מנכ"ל משותף, אופנהיימר
השקעות

החפץ: צעיף של מכבי חיפה

במהלך הראיון אתו לובש הראל גילאון חולצה כחולה משובצת עם עניבה אדומה, אך את צבעיו האמיתיים הוא חושף כשהצעיף הירוק של מכבי חיפה יוצא מהמגירה שלו, מקופל בקפדנות ושומר היטב. אך עוברת השיחה לדון במכבי

וגילאון שוקע בדיון מעמיק ונלהב על משחקים וסטטיסטיקות - ממש כאילו נשאר האוהד החיפאי השרוף שהיה בילדותו. את הצעיף, הוא מספר, רכש לכבוד אחת האליפויות של הקבוצה, "אני לא זוכר אם זה היה ב-1986 או ב-1989". הוא היה אז בשנות העשרה לחייו. "עד שנות ה-80 חיפה היתה קבוצה בינונית, עם כמה הבלחות. בשנות ה-80 היא עלתה לראשונה מהליגה השנייה לראשונה".

גילאון, יליד 1973, החל לאהוד את הקבוצה בכיתה ה', "עבור ילד חיפאי זה היה הדבר ההגיגי", אבל הוא נזקק לעזרת אחיו החייל כדי להגיע למשחקים. "בתור ילד, כשהפסדנו במשחק לא יכולתי להגיע לבית הספר יום אחר כך". גרף האהרה שלו הגיע לשיאו בצבא, בתחילת שנות ה-90, כשחיפה נהנתה מעונה מזהירה. אהבתו לקבוצה היתה כה גדולה, עד ששיכנע את רס"ר הבסיס שלו בחיל המודיעין, שצבעיו הם ירוק ולבן, לתת לו את אחד הדגלים כדי שיניף אותם במשחק.

"חשבתי שזה יעבור לי מתישהו", מעיד גילאון, אך כיום הוא עדיין אוהד שרוף: כשבתו הבכורה היתה תינוקת, הוא בילה ערב אחד בצפייה במשחק נגד הנורווגים, שבו הפסידה מכבי, בעודו מנרנד את בתו הפעוטה בטרמפולינה מול הטלוויזיה. "הייתי נורא באמוציות אבל לא הייתי יכול לצרוח בגלל התינוקת. עשיתי לה פוצי מוצי, ובפנים השתגעתי". הבעיה היחידה היא שאשתו היא לעתים לקונפליקטים משפחתיים. שתי בנותיו, ככל אופן, עדיין לא בחרו קבוצה.

כמובן שגם הכרוגל השתנה מאז ימי ילדותו. "תראי, אין פה שום פרסומת", הוא פורש את הצעיף, "דק הכתובת, מכבי חיפה, ולוגו מכבי הישן. עכשיו תראי איך העסקים השתנו", הוא נכנס לאתר הקבוצה, "סט מצעים, מגן שמש, חולצות משחק, כובע צמר, לוגואים של הספונסרים. אז הכל היה פשוט יותר".

23.64x29.88	35	18	עמוד	הארץ - THE MARKER WEEK	05/05/2011	27119884-0
דוקטור נמרוד פרידמן מנתח פלסט - 27900						

אלי אבידר ומאחוריו התמונה של הציירת קרלה גואטיץ, שהיתה תלויה בדירת המפגש הסודית

סוכן חשאי

אלי אבידר, מנכ"ל קבוצת מכון היהלומים ויו"ר הפורום למזרח תיכון חכם

החפץ: ציור שמן של קרלה גואטיץ

בתמונה נראים אשה ושני גברים ישובים ליד שולחן, לאורה של מגורה בודדה. שתי דמויות נוספות עומדות באפילה שמסביבם. הרושם הוא של פגישה חשאית, שתחושה של דחיפות שורה עליה. הנסיבות שבהן התוודע אליה אלי אבידר אינן שונות בהרבה.

התמונה, של הציירת השווייצית קרלה גואטיץ, היתה תלויה בדירת מפגש סודית ב"אחת מארצות ערב", שבה נהג אבידר, ששימש כמפעיל סוכנים ביחידה 504 של אמ"ן, לפגוש את אחד מהסוכנים שהפעיל והתחכבו עליו ביותר. הסוכן היה פלסטינאי מבוגר, שהחל לשתף פעולה עם השלטון הישראלי ב-1969, במה שאבידר מגדיר כ"מפגש אינטרסים", במטרה להיטיב עם משפחתו בעזרת קשרים עם הכובש. כשאבידר החל לעבוד אתו, בסוף שנות ה-80, הוא פגש סוכן מנוסה ובעל חוכמת חיים, שלימד אותו רבות על המנטליות הפלסטינית.

"ביליתי אתו ימים באותה דירת מפגש, ותמיד היו שעות מתות שבהן חיכינו למשהו, למומחה שיגיע וכולי. אלו היו השעות המעניינות ביותר. נהגתי לשבת אתו, מתחת לתמונה, והוא סיפר לי על תקופת הכיבוש המוקדמת שהדקנו - איך באמת חשה האוכלוסייה הפלסטינית באותם הימים מבחינתנו זה נראה כאילו מאז ומתמיד היינו בשכם או ברמאללה. גמעתי בשקיקה את חוכמתו, על אף שאני הייתי המפעיל שלו הוא לימד אותי. לאותו סוכן לא היתה סינה לישראלים, ומצד שני הוא לא איבד את הגאווה, לא נהפך לצינוני או למתרפס. כל כך מעט הודמנויות יש לנו לדבר עם השכנים שלנו באופן בלתי אמצעי. בעיקר מורתי ממנו עד כמה אנחנו מתנהלים מתוקף של

אסתי אהרונוביץ': "כל אחד אוהב להראות לילדיו איפה הוא גדל - פה גרנו, כאן הלכתי לבית ספר. אבל אני לא יכולה להראות כלום, חוץ מהמעיל הזה"

אלי אבידר: "ביקשתי מבעל הבית את התמונה שהיתה תלויה בחדר העבודה. הוא הוריד חתיכת בד מאובקת מהבידעם. מסרתי את הציור לשחזור, ועד היום הוא תלוי אצלי בסלון ומזכיר לי אדם יקר"

נמרוד פרידמן: "העט הזה הוא קשר, סוג של זיכרון של מה שאנשים עברו אז. תקופה שבה האידיאלים וההסתפקות במועט היו הדברים החשובים"

הראל גילאון: "על הצעיף אין שום פרסומת, רק השם ולוגו מכבי חיפה הישן. כיום מציעים באתר הקבוצה סט מצעים, חולצות ולוגואים של הספונסרים. בעבר הכל היה פשוט יותר"

מודרנה מסוימת, התנהלות מערכת - והמשגה שלנו הוא לבחון את הסכיכה דרך אותו פילטר. במשך שנים, ישראל הקטנה רצתה לשנות את המורח התיכון בצלמה, מבלי להבין את הסכיכה". לאחר שסיים את הקריירה שלו כמפעיל סוכנים עבר אבידר לשירות הריפולומטי במשרד החוץ, שם שירת כ-16 שנה, בין השאר כראש הנציגות בקטאר. התובנות שרכש במהלך שיחותיו עם הסוכן ובמהלך שירותו הריפולומטי גרמו לו לכתוב את הספר "התהום: מה באמת מפריד בינינו לבין העולם הערבי" שאמור לצאת לקראת שבוע הספר השנה. חוסר ההבנה של העולם הערבי, הוא טוען, פוגע בישראל שוב ושוב. "מדינת ישראל מתנהלת באופן שגוי, והסיבה העיקרית היא שאנחנו לא מכירים את האזור שבו אנו חיים. זו הסיבה שבגללה שנה אחר שנה, ישראל נכשלת ביוזמות שלום, במשאים ומתנים כמו זה על גלעד שליט ועור". הכשל המרכזי, טוען אבידר, אינו באיסוף המידע אלא בפרשנות, "מה שמעבר למלים. ישראל פועלת מכוח מנטליות מערכתית שמקדשת את התוצאה הסופית, ומזניחה את ההתנהלות - בעוד שהעולם הערבי מקדש את ההתנהלות ולא את השורה התחתונה. אלה שתי תפישות עולם שונות לחלוטין. אנחנו לא מבינים אותם, ואילו הם מבינים אותנו קצת יותר".

לפני כשלוש שנים, עשורים לאחר המפגש האחרון שלהם ולאחר מותו של הסוכן, חזר אבידר לדירת המפגש כדי למצוא את התמונה. "ביקשתי מבעל הבית את התמונה שהיתה תלויה בחדר העבודה. הוא אמר לי, היא כבר הרוסה ובכוריעם. הוא קרא לבן שלו והם הורידו חתיכת בד עתיקה ומאובקת. מסרתי את הציור לשחזור, ועד היום הוא תלוי אצלי בסלון ומזכיר לי אדם יקר. את ההוקרה שאני חש כלפיו לא יכולתי להעביר לילדיו או למשפחתו, לא הייתי יכול לספר להם כמה אבא שלהם היה נפלא".